

Реферат на тему: "Традиція і наука про Авесту"

Тематично-літературні

ТРАДИЦІЯ І НАУКА ПРО АВЕСТУ

Назва "Авеста" збереглася в найрізноманітніших формах. В середньо перській літературі — "Апастак", або (в "Бундахішні") "Ден" — "закон", "принципи", "релігійне установлення", "релігійна книга", "біблія".

У середньовікових персько-таджицькій і арабській літературі зустрічається багато варіацій цієї назви.

Подібно загадці [його] слава, благородство його — [його] розгадка,

[Бо] досконалість [це] — ніби Авеста, а його характер — це Зенд [розкриття змісту].

У інших авторів зустрічаємо інші форми.

Теперішній текст Авести, є тільки частиною попереднього, повного тексту, який представляє собою зібрання фрагментів, які збереглися, певним чином систематизовані.

На існування ж в глибокій древності письмових текстів зороастризма (або маздеїзма) є вказівки античних авторів. Так, Пліній в "Historia naturalis" (XXX.2) зі слів грецького автора Гермиппа (сучасника Птолемея III, 247-222 р. до н.е.) повідомляє, що писання магів включали два мільйони віршів, зміст яких ніби було викладено Гермиппом.

Перська традиція відносить виникнення Авести до I тис. до н.е., до полу легендарної діяльності Заратуштри.

В книзі "Шахріха Еран" говориться про те, що "Зардушт по наказу Віштаспа записав "Ден" [Авесту] в склад 1200 фрагадрів [розділів] релігійним шрифтом [дені дібірїх] на золотих дисках і розмістив до скарбниці храму вогню. Але хитрий Олександр [Македонський] спалив і бросив до моря священну книгу семи царів".

В "Денкарді" (IX ст. до н.е.) наводяться в двох місцях традиційні повідомлення про Авесті. В III книзі говориться, що текст Авести заснований та священному одкровенні, яке Заратушта передав своїм учням. По наказу Каві Віштаспа цей текст "Аспастак-у Занд" був записаний і збережений в царському сховищі в Шізі (Ганч-і Шайеген) [Ганджа Сізьська біля озера Урмія] і в копії в рахіві (Дез-і Нібішт) в Істахарі, а решта копій були розподілені в різних місцях. Після Настя Олександра Македонського один екземпляр був спалений, а інший захоплений греками і переведений ними на свою мову. При Артахшере Папа кане були зібрані розсіяні частини Авести і проведено їх відновлення (падтакіх перекладається по-різному: "виклад", "опубліковане", "відтворення"; тут наведено як "відновлення"). Верховним жерцем Тансаром.

В IV книзі "Ден карда" це повідомлення викладається ширше. Цар [Дарій Кодоман], наказав записати увесь текст Авести в двох екземплярах і здати в царське сховище в

Шізі і в архів . Аршакід Валахш (Вологез) велів зібрати і відновити в першопочатковому вигляді все, що зберіглося після нашестя Олександра Македонського письмово або усно. По наказу Арташера Папакана текст Авести був кодифіційованим під керівництвом Тансара. Син Артахшера Шапур (243-273 рр.н.е). додатково зібрав всі ще не включені в канонізовану Авесту фрагменти астрологічного, математичного і філософського змісту і виправлений текст наказав зберегти у сховку в Шізі. При Шапур, сині Охрамзда, верховним жерцем Атурпатом Махраспанданом знову був кодифікований текст Авести. При Хусроу Пар візі під спостереженням жерців знову було уточнено текст Авести і коментарів (Занд).

"Вендіндад". Перші його три розділи особливо цікаві по елементах народних вірувань, які містяться в ньому. В цих розділах мова йде про землю, яка грала в житті соїдних народностей Середньої Азії та Ірана дуже велике значення.

В розділі 1 викладається легендарна географія, характеристика "добрих" і "злих" земель. Ахура-Мазда створює мирні краї, країни Добра. Анхра-Манью в протиполог йому насаджує в них Зло.

Розділ починається словами:

[1] "Сказав Ахура-Мазда Спітаміді Заратустрі:

"Я, я, о Спітамід Заратустра, перетворив базрадське місце в мирний край". Далі йде перерахунок 16 країн:

[2] "В якості першої з найкращих місцевостей і країн створив я, Ахура-Мазда, Аріанам_Вайда у прекрасної (ріки) Датії.

Але там створив злісний Анхра-Манью в якості біча країни (виводок) рудих змії і зіслану девами зиму".

<...>

[4] Друга країна, створена Ахунра-Маздою — "Гава (може бути область), де проживають соди". В протиполог злокозному Анхра-Манью створив в якості біча країни шкідливих мух, що гублять тварин".

<...>

Закінчується розділ словами:

[20] Існують і другі прекрасні країни, чудові, безцінні, обжиті і променючі місцевості та країни"

Цій географічній поемі" присвячено багато досліджень. В основному вони представляють собою спроби визначити, наскільки відповідають реальній дійсності відомості, які повідомляються, що в них є легендарного, неточного, як локалізувати перераховані "країни Добра" і т.п. Відповідно повне зведення подібних досліджень містить книга А.Омаковельського. По наведеним у ній даним і таблиці можна встановити <...>

ідентифікацію "країн Добра".

<...>

У розділі 3 восхваляється земледілля, яке проголошується священним, богоугодним. Викладення ведеться у формі запитань і відповідей.

Що найбільш всього цікаво і що всього більше ненависно Ахура-Мазді? Цікаво: поклоніння йому вогнем і млеком і служіння божеству нив і пасовищ — Мітре і лугів — Раману; побудова житла, забезпеченого вогнем, тваринами, жінкою, дітьми; насадження сільськогосподарських рослин і дерев; зрошення; розвід великої і рогатої худоби і зволоження ґрунту. Ненависно: поклоніння Анхра-Манью, недотримання ритуального чистоти, особливо при захороненнях:

[2] "О, Творець тілесного світу, істинний! Яке ... місце на землі є найприємнішим?" — І сказав Ахура-Мазда:

"Воістину там, де праведна людина [3] зводить дім, наділений вогнем і млеком, жінкою, дітьми і хорошими табунами, в цьомудоді тоді багато тварин, багато праведності, багато кормів, багато собак, багато дружин і багато дітей, багато вогню і багато всякого життєйського добра. [4] ... Воістину і там, о Спітамід Заратустра, де розробляються побільше хлібу, трав, рослин і поживних плодів, де зрошують сухий ґрунт або осушують ґрунт надто вологий".

<...>

Решта розділів "Вендідада" носять яскраво виражений жрецький характер. Однак і в них відображається інколи древні народні уявлення і містяться деякі цікаві соціально-історичні відомості.

Розділи 4-9 законодавчі, про гріхи і покараннях, про зносини, ритуальної чистоти, очищення від мерців; в розділі 8 говориться про відганяючу нечисту силу погляді собаки (сагдід).

Розділи 10-12 містять молитвенні формули, що відображають культ вогню, води, землі, тварин, дерев, рослин, а також різноманітні очисні молитви.

У "Вендідаді" в ряді випадків цитуються "Гати". Наприклад, в розділі 10 четвертий вірш складається з цитат витримок "Ясни": 28.1; 355.2, 8; 39.4; 41.3, 5; 43.1; 47.1; 51.1; 53.1. Суцільно з цитат із "Ясни" складається також восьмий вірш цього розділу (27.14; 33.11; 35.5; 53.9).

В розділах 13-14, що викладають ритуальні принципи, представляють інтерес заклики до поклоніння собаки і земледільців-скотоводів.

Розділи 15-16 знову заповнені формулами, що повторюються, і принципами про чистоту, які займають в зороастрійському кодексі одне з п'яти гріхах, причому в числі найважчих поруч з порушенням жіночої чистоти признається поранення собаки, давання їй їжі, яка не підходить. Тут знову знайшли своє відображення не тільки відголоски тотемістичного культу, оскільки погляди осілих племен на укріплення господарства, тваринництва.

Розділ 17 — найнудніші принципи про догляд за нігтями і волоссям, однак цікаві, оскільки, наприклад, і в старому таджикському побуті зберігалось шановне відношення до нігтів і волосся, приписування їм парціальної душі і магічної ролі.

В розділі 18 (про показне і істинне благочестя) цікаве згадування про культу посланця Ахура-Мазди — благовісника Сраоші і про його птаха — кугута.

Виклад стає більш динамічним і захоплюючим, хоча і залишається суті жрецьким, в

розділі 19. Тут розповідається про спробу Ахра-Манью, дева девів (з півночі), за допомогою дева Брехні-Друджа знищити — вбити або спокусити — Заратустру. На допомогу приходить Ахура-Мазда. Приводиться молитвенні звертання до безкінечного часу Зурван (зурван акарана, 19.16). Далі усі сили Добра, і матеріальні і духовні, змішуються: повітря, вітер, фраваші, Мітра, Сраоша, води, рослини, Амеша-Спента, впливаюче слово (Мантра Сперта), міфічна риба Кара (19.42), небо, озера і т.д. В цьому особливо відчуються ранні уявлення про нерозривність конкретних і абстрактних духів і предметів. В цьому розділ (19.29-30) розповідається, як душі померлих доходять до моста Чінвад. Сюди приходить прекрасна, бадьора, висока діва. Вона опускає зловредні душі людей в темряву; душі ж праведників проводить через міст Чінвад на сторону гір Хара. Вони йдуть в Гаронману (Помешкання Пісно співання, помешкання богів). Далі говориться про спілкування їх з божествами і т.д.

В заключних розділах представляє інтерес: в 20-му розповідь про Тріта, першому лікарі з людей-першозаконників (Парадата; тадж. Пешдодійон), і про подолання хвороб і чар чаклунів і відьом (паїріка); в 21-му — молитви і восхваляння священного бика, хмар, сонця, місяця, зір, гір Хара, безмежного світла; в 22-му — яскравий опис боротьби Ахура-Мазди з Анхра-Манью і звертання Мазди за допомогою до Заратустри.

Закінчується книга словами: "Є тільки один шлях, це шлях праведності (Аша, Арта), все решта — бездоріжжя". Так підсумовується одна з основних ідей Авести — протиставлення служителя праведності (ашаван, артаван) служителю Брехні (друджван). Подібною ж сентенцією закінчуються і "Вісперед" і "Ясна" ("Ясна" 72.11).

"Вісперед" (среднеперс. "Віспрат" — цілком жрецька, молитовна книга, дещо подібна на старозавітну книгу "Левіт", яка складається з 24 розділів, в який на відміну від "Вен діда" і "Ясни" ім'я Заратустри зустрічається рідко (4.2; 11.19; 12.1; 13.1; 15.1; 26.2). "Вісперед" — це доповнення до "Ясни", її пізніша частина, що восхваляє уже і самі "Гати", які входять в "Ясну".

"Ясна", найбільш об'ємна частина Авести, може розглядатися як така, що складається з трьох частин (перша — розділи 1-27; друга — 28-53; третя — 54-70) і 71-72-а — заключні розділи.

В першій частині, яка містить молитви і славослов'я Ахура-Мазді, Амеша-Спента і безкінечному реєстру благих істот, особливо привертають увагу деякі розділи.

Так, розділ 9 повідомляє про те, як Хаома приходить до Заратустрі і просить про благодіяння — прийняти його до печери. Далі говориться про перших людей, служителях храму Хаоми, з яких четверта людина, Порушаспа, є батьком Заратустри.

По суті, цей розділ "Ясни", присвячений одному божеству — Хаомі, по своєму характеру, більше підходить на яшти.

Розділі 10-11, ніби завершують розділ 9, містять славослов'я Хаомі і трьом чистим істотам — бику, коню, Хаомі.

Розділ 12 — продовження (починаючи з розділу 11.17-19) викладення зороастійського символу віри ("фраоретай"; див. "Ясна" 13.8), направлено проти девів, містить восхваляння божест триєдинства: благої думки, слова і діла. Ахура,

говориться тут, створив бика і першородну чисту людини. Рід царів, які згадуються, Каві-Віштаси ("Кешиди" у Фірдоусі) і перші послідовники Заратустри: Фрашаотра і Джамаспа. Викладається також ідея приходу Саошьянта (месії).

З різних молитовних формул слід зазначити наступне в розділі 19 — молитві "Ахуна-Варья" (йата аху ваірйо — перша з молитов, рівна по святості "Гатам"); в розділах 22 і 26 — славослов'я в честь духів предків — фраваші (що нагадує "Фравадін-яшт").

Друга частина "Ясни" містить п'ять груп гат і, таким чином, є однією з іншої частин Авести.

Розділи 28-34. "Гата ахунаваіті", в тому числі відомий 30-й розділ про виникнення Добра і Зла і вічної боротьби між ними.

Розділи 35-41. "Ясна Хаптанхатай" ("Семіглан"), прирівнюється до "Гатам", в тому числі розділ 39 — схвалення Душі Бика (Геуш-Урван) і Творця Бика (Геуш-ташан).

Розділ 42 — восхваляння вод, гір, землі і неба, риби Васі, віслюка Хара, моря Ворукаша, рослин хаома та ін.

Розділи 43-4. "Гата ушваіті", в тому числі натхненно-поетичні молитви Заратушри "Куди тікати?" (розділ 46).

Розділ 47-50. "Гата сперта маініну". Про моральні зобов'язання, про загробне життя та ін.

Розділ 51. "Гата вохухшатра" — про помсту і царство небесне, а також різка відповідь брехливим жрецам, противникам осілості і землеволодіння — карапанам, протиставлення їм істинних жреців вогню — атраванів. Восхвалення перших послідовників Заратустри (Віштаспі, Фрашаош ри, Джамаспі, Мадйомонха).

Розділ 52. Восхвалення і благі побажання творенням Ахури і зло бажання Анхра-Манью (вважається другою "Хаптанхатай", другим "Семіглавом").

Розділ 53. "Гата вахиштоіті". Проповідь Заратустри на весіллі своєї доньки і заклик насаджувати релігію силою (53.8).

З третьої частини слід згадати розділи: 54 — молитва "Арйеман-Ишйо" (в арйема ішло), присвячена четвертій молитві, рівній по святості "Гатам"; 56, 57 — молитва Сраоше (розділ 57 з тринадцяти частин), про його боротьбу з девами і з Айшмою (=Асмодей); 58 — восхваляння того, хто молиться; 62 — молитва божеству вогню Атару; 65 — молитва богині води — Ардвісурі Анахіте (порівн.. "Яшт" 5); 68 — молитва донькам Ахура-Мазди — Ах урані.

Таким чином, п'ять груп гат включають 17 розділів "Ясни".

Окрім того, до гатам примислюють сем розділів "Ясна Хаптанхатай" (35-41), розділ 52, який вважається другою "Ясна Хаптанхай" (тобто всього 25 розділів), що складає так звану "Старшу Ясну" — на відміну від решти розділів — "Молодшої Ясни".

В перській традиції до "Гатів" прирівнюється по святості чотири основні молитви: "Ахуна-Варья" ("Ясна" 27.13), "Аша-Вахішта" ("Ясна" 27.14), "Йенхе-Хатам" ("Ясна" 7.27) и "Арйоемен-Ишйо" ("Ясна" 54.1).

Заклучна частина "Ясни" (розділи 71-72) містить молитви у відповідь на перших

послідовників Заратустри, Фрашаоштре, даються вказівка про те, що потрібно шанувати всі божества, всі слова Заратустри і славлословія.

Деякі розділи "Ясни" буквально повторюють одна одну, наприклад 5 і 37, 18 (18.2-18.7) і 47; деякі — 63, 64, 67 і 72 — складаються із зібрання відривків з різних інших розділів.

"Яшти" відрізняються від "Ясни" тим, що кожна молитва (яшт) присвячена тільки одному божеству (яз ата), іменами деяких з них названі місяці: 1 — "Ормазд-яшт" (присвячений Ахура-Мазді); 2 — "Хафт Амахраспанд-яшт" (семи Маеша-Спента); 3 — "Аша-Вахішт-яшт"; 4 — "Харватат-яшт"; 5 — "Ардвісур-яшт" (інакше "Абан-яшт"); 6 — "Хуршед-яшт" (сонцю); 7 — "Мах-яшт" (місяцю); 8 — "Титр-яшт"; 9 — "Дрвасп-яшт" (Геуш-Урван — Драв спа, інакше "Гош-яшт"); 10 — "Міхр-яшт" (Мітре); 11 — "Грош-яшт Хадохт" (Сраоше; порівн.. "Ясна" 57); 12 — "Рашн-якшт" (Рашену — божеству законності); 13 — "Фравардин-яшт" (фраваші); 14 — "Варах ран-яшт" (Вертрагне, інакше "бахрам-яшт"); 15 — "Рам-яшт" (Вайн); 16 — "Ден-яшт" (восхвалювання Чісті — "проникливості", "пізнання"); 17 — "Ард-яшт" (восхвалення Аші, доньки Ахури і Армаїті, сестри Амеша-Спейта, божества справедливого воздаяння, щасливої долі); 18 — "Аштат-яшт" (восхвалення "арьянам Хварно", "арійської величі"); 19 — "Замйад-яшт" (боротьба з "кавам Хварно" — "кавійська велич" — царський німб; інакше "Кайан-яшт"); 20 — "Ванант-яшт" (присвячений божеству одної із зірок [Веги]); 21 — [восхвалювання Арти і праведності]; 22 — про долю душі після смерті.